

Una introducció a la filosofia de l'Àsia

Primera part: la filosofia índica (15h.) Febrer-Març del 2005

1. Característiques generals de la Filosofia Índica.

- 1.1. Es pot parlar de filosofia a l'Índia? Estat de la qüestió. K. Jaspers: *Època axial*, una mutació de la consciència humana. Influències i relació entre els diversos àmbits filosòfics. El terme *filosofia*.
- 1.2. Un àmbit filosòfic complex. Les escoles filosòfiques com a punts de vista (*dharsana*). Una topologia més que no pas una cronologia del pensament. Els *dharsana* ortodoxes (*astika*) i els *dharsana* heterodoxes (*nastika*). Un pensament anònim.
- 1.3. L'única realitat és *Brahman*. Tensió entre immanència i transcendència que apunta constantment a la no-dualitat (*advaita*). La "Vida Divina": *Purusha* ↔ *Prakriti* (*atman* ↔ *anatman*, *jiva* ↔ *ajiva*); esperit, *pneuma*, subjecte ↔ matèria, *hyle*, *physis*, objecte. El vel de *Maya*. Prioritat de la consciència, un cert idealisme empíric. Tota mena de pluralismes atomístics, en el sentit de mònades leibnizianes.
- 1.4. Centralitat del subjecte. La lògica com necessari discerniment (*viveka*); funció crítica del pensament. Els tres ulls del coneixement: sentits (*indriya*), ment (*manas*), intel·lecte (*buddhi*). Més enllà dels límits del *logos*, intuïció transracional (*prajña*). Els tres estats de la consciència: vigília, son amb somnis i son profund sense somnis. Camps de consciència: una autèntica onto-logia (dens, subtil i causal).
- 1.5. La filosofia (amor a la saviesa) com a resposta existencial. L'ètica: una condició previa. La tasca del filosofar es tracta d'un estudi guiat (*sravana*), una reflexió (*manasa*) i una meditació (*nididhyasana*). El *yoga*: una disciplina pràctica, una ascesi (*sadhana*).
- 1.6. Filosofia *versus* Religió. Etapes de la vida: l'estudiant (*brahmacarya*), el pare de família i ciutadà (*grhastha*), l'ermità (*vanaprastha*) i el renunciament (*samnyasa*). La filosofia és un coneixement soteriològic. L'alliberament (*moksa*), com un despertar i realitzar la veritable realitat.

2. L'hinduisme clàssic (Dharma).

- 2.1. Els textos fundacionals. La revelació (*sruti*), d'un coneixement d'origen no humà, d'allò que és escoltat pels antics vidents (*rishi*). Aforismes (*sutra*), tractats (*shastra*) i comentaris (*bhashya*).

- 2.1.1. Els **Veda**: *Rigveda* (himnes als déus), *Yajurveda* (sacrificis), *Samaveda* (melodies), *Atharvaveda* (preceptes màgics). La unitat darrera de la diversitat, transcendent i alhora immanent. La vida és una acció sagrada, un sacrifici.
- 2.1.2. Les **Upanishad**, asseure's a prop amb devoció, per escoltar a cau d'orella el final i la fi del Veda (*Vedanta*): Això ets tu (*tat tvam asi*), *Atman* no és sinó *Brahman*. L'apofatisme upanixàdic: això no, això no (*neti, neti*). Les principals *upanishad*. Els conceptes fonamentals de l'hinduisme:
- 2.1.2.1. *Avidya*: ignorància ontològica, antropològica, soteriològica.
- 2.1.2.2. *Maya*: la il·lusió de prendre les aparences per realitat.
- 2.1.2.3. *Karma*: la cadena de la vida, acció-reacció.
- 2.1.2.4. *Samsara*: l'espiral interminable dels naixements.
- 2.1.2.5. *Moksha*: Alliberament. L'*Atman*, aspira a trencar el *samsara* i a anar més enllà de *maya*.
- 2.1.2.6. *Yoga*: unció, unió. Camí i meta del desvetllat (*buddha*).
- 2.1.3. La **Bhagavad-Gita**. En el camp del *dharma*, *Krishna* mostra a *Arjuna* els camins (*marga*) de l'alliberament.
- 2.1.3.1. *Karmayoga*: el ioga de l'acció desinteressada
- 2.1.3.2. *Bhaktiyoga*: el ioga de la devoció.
- 2.1.3.3. *Jñānayoga*: el ioga de la saviesa.
- 2.2. L'ortodòxia hindú. Amb les eines o els mètodes vàlids de coneixement (*pramanas*), el filòsof indi (*pramanika*), cerca una conclusió ben establerta (*siddhanta*), que ve a expressar una visió (*darshana*) del real. Les sis escoles, punts de vista, hindús:
- 2.2.1. **Nyaya**. Realisme lògic. *Pramanas*: percepció, inferència (silogismes), comparació, testimoni (*shabda*). Materia (àtoms), ànima (*atman*), Déu (*paramatman*).
- 2.2.2. **Vaishesika**. Realisme pluralista. Objectes de coneixement, categories (*padartha*): substància, qualitat, activitat, generalitat, particularitat, inherència i no existència.
- 2.2.3. **Samkhya**. Realisme, dualista, pluralista i ateu. Esperit (*Purusha*) – Matèria (*Prakriti*). Les tres qualitats (*gunas*), *sattva*, *rajas* i *tamas*, i la involució de *prakriti* (*physis*): → *Mahat* o *buddhi* → *ahamkara* → *manas* → *jñānendriyas* → *karmendriyas* → *tanmatras* → *mahabhutas*.
- 2.2.4. **Yoga**. Un *methodos*, un camí pràctic vers l'alliberament. El *Yogasutra* de Patañjali. Disposició prèvia: *yama* i *niyama*. Ascisi corporal: *asana*, *pranayama*, *pratyahara*. Control mental: *dharana*, *dhyana* i *samadhi*.
- 2.2.5. **Mimansa**. L'hermenèutica vèdica. La no autoria (*apauruseya*) i eternitat dels *veda*, i la importància del testimoni (*shabda*). Un *dharma* ritual.
- 2.2.6. **Vedanta**. El fi i la finalitat dels *veda*. L'essència de les *Upanishad*. És *Brahman* còsmic o acòsmic? És la causa del món, o la realitat no-dual (*advaita*)? És amb atributs (*saguna*) o sense (*nirguna*)?. El *vishistadvaita-vedanta* (no-dualisme qualificat) de Ramanuja (1017-1137 d.C.), el *dvaita-vedanta* (dualisme) de Madhva (1199-1278 d.C.), i l'*advaita-vedanta* (no-dualisme) de Shankara (788-820 d.C.).

3. L'heterodòxia hindú.

No s'accepta l'autoritat dels *Veda*.

- 3.1. **Carvaka.** El materialisme hedonista indi. La percepció és l'únic *pramana*; la causalitat, una creença. La consciència com epifenomen de la matèria (els quatre elements).
- 3.2. **Jainisme.** Vardhamana Mahavira (599-527 a.C.), el vint-i-quatrè *tirthankara* (pontifex). Realisme i prespectivisme pluralista. Tot judici és relatiu al nostre punt de vista respecte una realitat complexa i polièdrica. *Kevala-jñana*. Dues substàncies *jiva* i *ajiva*, infinits modes. Identitat-i-diferència. No absolutisme (*anekantavada*), prespectivisme (*nayavada*) i doctrina del “potser” (*saydvada*). *Ahimsa*. Ateisme.
- 3.3. **Budisme.**
 - 3.3.1. El primer budisme. Siddharta Gautama (563-483 a.C.). El *Buddha*, el *Dhamma*, el *Sangha*. Les quatre nobles veritats
 - 3.3.1.1. El sofriment (*dukkha*). Tot és impermanent (*anitya-anicca*). No jo (*anatman*). Els cinc agregats (*skandha*): cos, sensació, percepció, ment i consciència.
 - 3.3.1.2. L'origen del sofriment (*dukkha-samudaya*). El desig de satisfacció sensual, d'existir i de no existir. Concatenació de causes i efectes (*samsara*). Origen interdependent (*pratitya-samutpada*).
 - 3.3.1.3. L'extinció del sofriment (*dukkha-nirodha*). *Nirvana*.
 - 3.3.1.4. El camí que porta a l'extinció del sofriment (*dukkha-nirodha-marga*). El noble Camí Òctuple. Saviesa (*prajña*): recta opinió i pensament. Ètica (*shila*): recta paraula, conducta i guany de vida. Unió (*samadhi*): recte esforç, atenció i concentració.
 - 3.3.2. Una ortopraxis; rebug a tota mena d'especulació metafísica. Què significa el silenci del *Buddha*?: cinisme, nihilisme, agnosticisme, pragmatisme, problematisme, dialèctica...? Apofatisme ontològic.
 - 3.3.3. El Canon Pali (*tripitaka*). Els primers concilis. El cisma.
 - 3.3.4. **El Hinayana**, el “Petit vehicle”. Budisme dels antics (*Theravada*). L'ideal del sant (*arhat*) que amb esforç ascètic (*sadhana*) arriba al seu alliberament. Budisme realista.
 - 3.3.5. **El Mahayana**, el “Gran Vehicle”. Ideal del savi i el *bodhisattva*: saviesa i compassió. El nou budisme filosòfic idealista de la *Prajñaparamita*, “Perfecció de la Saviesa”.
 - 3.3.5.1. L'escola *Yogacara* o *vijñanavada*. Pràctica del *yoga* i “només consciència”. Asanga i Vasubandhu (s. IV d.C.).
 - 3.3.5.2. L'escola *Madhyamika*. El camí del mig (*madhya*), més enllà de l'alternativa entre el “és” i el “no és”; és a dir, tota afirmació o negació és buida (*shunya*). Nagarjuna (s. II d.C.), Candrakirti (s. VII) i Shantideva (s. VIII).

4. La no-dualitat índica:

- 4.1. La vacuïtat (*shunyata*) i el camí del mig (*madhyamika*) del budista **Nagarjuna** (s. II-III d.C.).
 - 4.1.1. Dialèctica negativa: tot punt de vista especulatiu és contradictori. Les quatre predicacions: “és”, “no és”, “és i no és” i “ni és ni no és”. Cal derruir tot punt de vista. La realitat és supra-racional.
 - 4.1.2. Teoria de les dues veritats. *Paramartha-satya*, veritat referent a allò absolut, i *samvriti-satya*, aquella pseudoveritat que es refereix als fenòmens. Distinció epistemològica, no ontològica, ja que el Real és no-dual.
 - 4.1.3. Si tot té un origen dependent (*pratitya-samutpada*), res té una naturalesa pròpia, tot és buit (*shunya*); tota realitat descansa en la vacuïtat (*shunyata*), fins i tot, qualsevol afirmació és buida. Saviesa més enllà del sí i del no. Camí del mig (*madhyamika*), ni un, ni dos, sinó no-dos (*advaita*). *Samsara* és *nirvana*, *nirvana* és *samsara*.
 - 4.1.4. La no-dualitat (*advaita*) no és cap nova teoria. Tot és buit (*shunya*), com també és buida aquesta afirmació. No hi ha més gran ignorància que creure en la vacuïtat (*shunyata*). *Prajñaparamita*.
- 4.2. L'*Advaita Vedanta* hindú en l'obra de **Shankara** (s.VIII-IX d.C.).
 - 4.2.1. Hermenèutica upanixàdica. *Atman* és *Brahman*. L'escriptura com a revelació. La raó al servei de l'experiència intuitiva (*anubhava*).
 - 4.2.2. Qui coneix al coneixedor? Més enllà de la “consciència de...”, consciència testimoni, consciència amb absència d'objectes. *Atman*. L'organ intern (*antahkarana*) com a reflex de la ignorància (*avidya*) d'*Atman*. La realitat no-dual, el Si-mateix (*Atman*), es confon per superposició (*adhyasa*), amb la pluralitat fenomènica, i viceversa.
 - 4.2.3. Metafísica. L'única realitat és *Brahman*; el món és aparença, una il·lusió; *Atman*, el si-mateix de tota cosa, és *Brahman*; el món és *Brahman*. *Nirguna* i *saguna Brahman* (sense i amb atributs). Ésser (*sat*) – consciència (*cit*) – benaurança (*ananda*). *Ishvara* i *Maya*.
 - 4.2.4. Antropologia. “*tat tvam asi*” tu ets això. Cos causal (*anandamayakosha*), cos subtil (*vijñanamayakosha*, *manomayakosha*, i *pranayamakosha*) i cos físic o dens (*annamayakosha*). Els quatre estats de consciència: vigília (*jagrat*), son amb somnis (*svapna*), son profund sense somnis (*sushupti*), i el quart *turiya*.
 - 4.2.5. Alliberament (*moksha*). El *jñana-yoga*: estudi (*shravana*), reflexió (*manana*) i meditació (*nididhyasana*). L'alliberat en vida (*jivanmukta*).
- 4.3. El *tantra* no-dual del *Shivisme* del Caxmir, en l'obra d'**Abhinavagupta** (s.X-XI d.C.).
 - 4.3.1. *Tantras*: *Samsara* és *Nirvana*, *Nirvana* és *Samsara*. Sacralització del *Kosmos*, del cos. *Kula*, culte a forces femenines (*yoginis*). *Shiva*, consciència – llum; *Shakti*, les energies creadores de *Shiva*. La sensació com a forma de consciència interior. Percepció interioritzada del plaer.

- 4.3.2. *Krama*: la percepció com a expansió – retracció de la consciència primordial. *Shiva* → *buddhi* → *ahamkara* → *manas* → sentits → *manas* → *ahamkara* → *buddhi* → *Shiva*. *Spanda*: vibració, pulsació primordial de la consciència no-dual. *Creatio continua*. Emanació, contracció macro-microcòsmica. *Pratyabhijña*: reconeixement que l'univers és part d'un mateix, que la no-dualitat, llum del món, és en la multiplicitat.
- 4.3.3. *Rasa*: saborejar la realitat. Estètica: percepció on resona (*dhvani*) la llum de *Shiva*.

5. El neohinduisme.

El neohinduisme com a resposta al repte d'Occident. *Ramakrishna* (1836-1886) i *Vivekananda* (1863-1902).

5.1. L'*Advaita Vedanta* contemporani:

5.1.1. ***Sri Aurobindo*** (1872-1950). Filòsof, poeta, polític, iogui i mestre espiritual.

5.1.2. ***Ramana Maharshi*** (1879-1950). El *jivanmukta* silencios. Qui ets tu?

Avaluació del curs

Totes aquelles persones que vulguin el reconeixement de crèdit pel curs, hauran de fer dos comentaris dels llibres assenyalats en la bibliografia amb un asterisc *. Un comentari ha de ser d'un llibre sobre l'hinduisme, i l'altre sobre el budisme. Els comentaris s'hauran d'entregar el dimecres 16 de Març, darrer dia de classe.